



(ISSN: 2587-0238)

Cömertpay, E. & Durak, H. (2024). Examining The Regulatory Role of Age In The Relationship Between Existential Anxiety And Secondary Traumatic Stress In Teachers, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 9(26), 53-83.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.723>

Article Type (Makale Türü): Research Article

---

## EXAMINING THE REGULATORY ROLE OF AGE IN THE RELATIONSHIP BETWEEN EXISTENTIAL ANXIETY AND SECONDARY TRAUMATIC STRESS IN TEACHERS

**Ece CÖMERTPAY**

PhD Student, Doğuş University, İstanbul, Türkiye, [ececomertpay01@gmail.com](mailto:ececomertpay01@gmail.com)  
ORCID: 0009-0007-4127-9836

**Hilal DURAK**

Assistant Professor, Doğuş University, İstanbul, Türkiye, [hilaldurak@yahoo.com](mailto:hilaldurak@yahoo.com)  
ORCID: 0009-0005-2978-1749

Received: 12.12.2023

Accepted: 11.02.2024

Published: 04.03.2024

### ABSTRACT

Although every person has thoughts about their own existence, for some these thoughts cause intense anxiety. Similarly, individuals' reactions to secondary trauma also differ. In our study, the relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress and the regulatory effect of age on this relationship were investigated with the idea that it may contribute to determining which factors may be effective in this differentiation. The study group consisted of 608 teachers working in a province in the Mediterranean region in the 2022-2023 academic year. In the study, "Personal Information Form" was used to determine demographic characteristics, "Secondary Traumatic Stress Scale" was used to evaluate secondary traumatic stress symptoms, and "Existential Anxiety Scale" was used to evaluate the level of existential anxiety. The data obtained were analyzed using moderation package program in R Programming environment. As a result of the study, it was concluded that there was a significant relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress; age 40-49 years had a moderating effect between anxiety of meaninglessness and involuntary affect, age 40-49 years had a moderating effect between death anxiety and involuntary affect, and age 60 and over had a moderating effect between death anxiety and avoidance and arousal. It is thought that increasing the level of knowledge of teachers about trauma, secondary trauma, coping with trauma and approaching students about trauma, expanding psychoeducation programs, increasing their awareness about existential anxiety and receiving professional support in this regard will be a protective measure.

**Keywords:** Existential anxiety, secondary traumatic stress, age

## INTRODUCTION

According to existentialism, human beings differ from other living beings in that they question their own existence, are aware of their own existence and are aware of this awareness. In this awareness, human beings are in an effort to make sense of their world and any inadequacy in this regard may cause the individual to experience existential anxiety (Frankl, 1999). Existential anxiety includes concerns about the meaning of life and death (Missel et al., 2022). According to Oles (2013), the consequences of the choices made by people who are aware of the options for their lives are uncertain and this uncertainty creates anxiety in people. According to Yalom (2008), the first basic anxiety is death and forms the basis of meaninglessness, isolation and freedom anxiety. According to Jajali Azar et al. (2023), existential anxiety refers to the negative emotions felt by the individual who faces death, meaninglessness, isolation and freedom concerns.

Existential anxiety refers to concerns about issues such as the end of existence, insecurity towards existence, existential loneliness, meaninglessness of life, responsibility for individual choice, and uncertainty. If the search for meaning in these matters results in a positive outcome, the individual can more easily adapt to all kinds of stressful events and different situations and cope with such situations (Frankl, 2014). To summarize, the process of making sense of existential issues determines the reaction of individuals when faced with any existential stressor. Khodabux et al. (2013) concluded that there is a significant positive correlation between existential anxiety and traumatic experience and post-traumatic stress symptoms and suggested that existential anxiety is a structure that needs to be further examined in the evaluation and treatment of post-traumatic stress symptoms. On the other hand, according to existential psychology, human beings create their own world and have different worlds from others. For this reason, it is seen that there are few studies in this field with the idea that it would not be correct to evaluate each individual in the same way and that it would be difficult to evaluate the human being, which is more than the whole of the parts that make up itself, according to quantitative research methods. Yalom (2018) argues that although it is difficult to conduct studies in this field, carefully conducted studies can provide us with an idea about which factors these issues may be related to. It is thought that our research will contribute to the literature in terms of determining the factors related to existential anxiety, which has universal foundations.

People can also be traumatized by learning about someone else's traumatic experience, even if they do not have a traumatic experience directly directed at themselves (Bride, 2007). Secondary traumatic stress is mainly characterized by symptoms similar to PTSD and is experienced by a teacher or other professional who listens to the trauma story (Hydon et al., 2015). When children have a history of trauma, including child abuse and neglect, it can have negative consequences in terms of psychosocial, academic, occupational and health in later years (Blodgett & Lanigan, 2018). Considering such traumatic experiences of students and the symptoms that may develop accordingly, there is a need for teachers who have the skills to respond sensitively to students and to protect themselves against the negative effects of trauma (Guarino & Decandia, 2015). Despite the difficulties of working with children with traumatic experiences, it is seen that the possible needs of teachers in this regard are

not given enough attention (Hydon et al., 2015), and there are few studies on secondary traumatic stress for teachers (Caringi et al., 2015).

Age appears as one of the determinants of the relationship between variables in many studies. In studies investigating the relationships between age and secondary traumatic stress and existential anxiety, inconsistent results are found (Kurt, 2024; Bak, 2022; Erdoğan & Özkan, 2007; Beşen & İşbir, 2023; Gündüz, 2020; Birkan, 2020). Young (2000) emphasizes that we have the power to change our interpretations of our lives, arguing that we interpret the experiences we experience and constantly try to give them meaning and that these can change over time. There is always the possibility that the future can change and we always have a choice over it. Facing existential difficulties enables people to find themselves and the meaning of their lives, to develop and become resilient. It is thought that with advancing age, the reactions to trauma may also change depending on the increasing awareness that we have the power to change our evaluations about situations that cause existential anxiety and to create our own lives according to our own choices, to face difficulties, to realize personal growth and to ensure psychological resilience.

For these reasons, our study aimed to determine the relationships between existential anxiety and secondary traumatic stress symptoms and whether these relationships differ according to age. In line with these aims, answers to the following questions were sought;

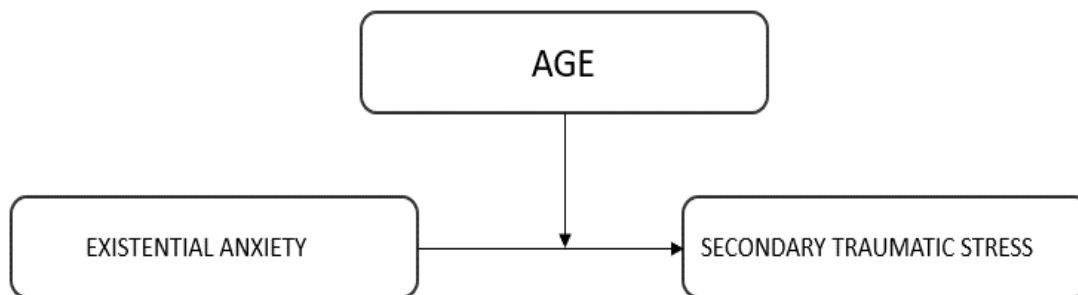
1. Does age have a moderating role in the relationship between meaninglessness anxiety and involuntary affect?
2. Does age have a moderating role in the relationship between meaninglessness anxiety and avoidance?
3. Does age have a moderating role in the relationship between meaninglessness anxiety and arousal?
4. Does age have a moderating role in the relationship between death anxiety and involuntary affect?
5. Does age have a moderating role in the relationship between death anxiety and avoidance?
6. Does age have a moderating role in the relationship between death anxiety and arousal?
7. Does age have a moderating role in the relationship between isolation anxiety and involuntary affect?
8. Does age have a moderating role in the relationship between isolation anxiety and avoidance?
9. Does age have a moderating role in the relationship between isolation anxiety and arousal?
10. Does age have a moderating role in the relationship between freedom anxiety and involuntary affect?
11. Does age have a moderating role in the relationship between freedom anxiety and avoidance?
12. Does age have a moderating role in the relationship between freedom anxiety and arousal?

## **METHOD**

In this section; the research model, study group, data collection tools and data analysis methods are discussed.

### Research Model

In this research model, the relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress and the regulatory role of age in this relationship were tried to be analyzed. The research model is given in Figure 1.



**Figure 1.** Research Model

### Study Group

The study group of the research consists of 608 teachers working in four central districts of a province in the Mediterranean Region in the 2022-2023 academic year. Of the study group, 7.2% were between the ages of 20-29, 35.5% between 30-39, 40.8% between 40-49, 15.3% between 50-59, and 1.2% between 60 and above.

### Data Collection Tools

"Personal Information Form", "Existential Anxiety Scale", "Secondary Traumatic Stress Scale" were used to collect data for the study.

Existential Anxiety Scale, developed by Yıkılmaz (2016), is a 25-item 5-point Likert-type scale consisting of meaninglessness, death, isolation and freedom anxiety subscales. The overall Cronbach's alpha value for the internal consistency of the scale was  $\alpha=.85$ ; the meaninglessness anxiety subscale was  $\alpha=.87$ , the death anxiety subscale was  $\alpha=.79$ , the isolation anxiety subscale was  $\alpha=.70$ , and the freedom anxiety subscale was  $\alpha=.71$ . In this study,  $\alpha=0.905$  for the meaninglessness anxiety subscale,  $\alpha=0.814$  for the death subscale,  $\alpha=0.791$  for the isolation subscale and  $\alpha=0.813$  for the freedom subscale. In addition, the test-retest correlation values for the validity of the scale in the original study were found to be between .64 and .76. In this study, results between 0.358 and 0.755 were obtained for item-test correlations. According to the results obtained, it can be said that the scale has an acceptable level of internal consistency and consists of items with acceptable discrimination.

The Secondary Traumatic Stress Scale, developed by Bride et al. (2004) and adapted into our language by Yıldırım et al. (2018), is a 17-item 5-point Likert-type scale consisting of involuntary effects, avoidance, and arousal sub-dimensions. A minimum score of 17 and a maximum score of 85 can be obtained from the scale, and the higher the score, the higher the level of being affected by secondary trauma. In the adaptation study conducted by

Yıldırım et al. (2018), Cronbach's alpha value for the internal consistency of the scale was calculated as  $\alpha=0.84$  for the emotional violation subscale,  $\alpha=0.78$  for the avoidance subscale, and  $\alpha=0.82$  for the arousal subscale. In the present study,  $\alpha=0.819$  for the involuntary affect subscale,  $\alpha=0.855$  for the avoidance subscale and  $\alpha=0.869$  for the arousal subscale. In addition, while the item-test correlation values were found between 0.28 - 0.69 in the original study; results between 0.503 - 0.780 were obtained in this study. According to the results obtained, it can be said that the scale has an acceptable level of internal consistency and consists of items with sufficient discrimination.

### **Research Ethics**

In this article, journal writing rules, publishing principles, research and publication ethics rules, and journal ethics rules have been followed. Responsibility for any violations that may arise regarding the article belongs to the authors. To be able to conduct the study, permission was obtained from the Ethics Board of Doğuş University dated 29.07.2022 and numbered 2022/103.

### **Data Analysis**

The data obtained were analyzed using moderation package program in R Programming environment. In the research model, the hierarchical regression model developed by Baron and Kenny (1986) was used to examine the moderating effect of the age variable. According to this model; If the interaction value resulting from the evaluation of the effect of existential anxiety and age variables on secondary traumatic stress symptoms is significant, the presence of a moderating effect is accepted. In the analysis, both the relationships between existential anxiety and secondary traumatic stress and whether age has a moderating effect on these relationships can be tested simultaneously.

### **FINDINGS**

In this section, it was tested whether the relationships between existential anxiety and secondary traumatic stress symptoms observed in teachers differed depending on age and the results of the analysis were presented respectively.

**The Relationship Between Existential Anxiety and Secondary Traumatic Stress and the Regulatory Role of Age**

**Table 1:** The Moderating Role of Age between Meaninglessness Anxiety and Involuntary Affects

Dependent Variable	Predictor	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS-Involuntary Impact	VK Anxiety of Meaninglessness	598	0.16	1.25	.213	.00	[0.00, 0.01]
	<b>Age 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.47</b>	<b>-2.86</b>	<b>.004**</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	<b>Age 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.52</b>	<b>-3.19</b>	<b>.002**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Age 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.62</b>	<b>-3.40</b>	<b>.001**</b>	<b>.00</b>	<b>[0.00, 0.01]</b>
	Age 60 and over	598	-0.79	-1.66	.098	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 30-39	598	-0.14	-0.97	.333	.01	[0.00, 0.02]
	<b>VK Anxiety of Meaninglessness × Age 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.29</b>	<b>-1.97</b>	<b>.050*</b>	<b>.00</b>	<b>[0.00, 0.01]</b>
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 50-59	598	-0.11	-0.64	.522	.02	[0.00, 0.04]
VK Anxiety of Meaninglessness × Age 60 and over	598	-0.54	-0.76	.445	.01	[0.00, 0.02]	

In the case where meaninglessness anxiety predicts involuntary affect and whether the age variable has a moderating effect or not, it was observed that the 40-49 age range had a moderating effect (b = -0.29, 95 % CI [-.00, .01], t = -1.97, p = .050), the 30-39 age range had no moderating effect (b = -0.14, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.97, p = .333), the 50-59 age range had no moderating effect (b = -0.11, 95 % CI [-.00, .04], t = -0.64, p = .522) and 60+ age range had no moderating effect (b = -0.54, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.76, p = .445).

**Table 2:** The Moderating Role of Age between Meaninglessness Anxiety and Avoidance

Dependent Variable	Predictor	df	B	t	p	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Avoidance	<b>VK Anxiety of Meaninglessness</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.49</b>	<b>.013*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 30-39	598	-0.29	-1.75	.081	.01	[0.00, 0.02]
	Age 40-49	598	-0.26	-1.58	.115	.00	[0.00, 0.01]
	<b>Age 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.41</b>	<b>-2.26</b>	<b>.024*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 60 and over	598	-0.37	-0.78	.434	.01	[0.00, 0.02]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 30-39	598	-0.22	-1.48	.139	.00	[0.00, 0.01]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 40-49	598	-0.19	-1.30	.195	.01	[0.00, 0.03]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 50-59	598	-0.12	-0.72	.473	.01	[0.00, 0.02]
VK Anxiety of Meaninglessness × Age 60 and over	598	-0.23	-0.33	.743	.00	[0.00, 0.01]	

When it was examined whether the anxiety of meaninglessness predicted avoidance and whether the age variable had a moderating effect, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, age between 30 and 39 years old did not have a moderating effect (b = -0.22, 95 % CI [-.00, .01], t = -1.48, p = .139), and age between 40 and 49 years old did not have a moderating effect (b = -0.19, 95 % CI [-.00, .03], t = -1.30, p = .195), 50-59 years of age had no moderating effect (b = -0.12, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.72, p = .473) and 60+ years of age had no moderating effect (b = -0.23, 95 % CI [-.00, .01], t = 0.33, p = .743).

**Table 3:** The Regulatory Role of Age between Meaninglessness Anxiety and Arousal

Dependent Variable	Predictor	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Arousal	<b>VK Anxiety of Meaninglessness</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.50</b>	<b>.013*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 30-39	598	-0.41	-2.50	.013*	.02	[0.00, 0.04]
	Age 40-49	598	-0.35	-2.13	.034*	.01	[0.00, 0.02]
	Age 50-59	598	-0.55	-3.03	.003**	.01	[0.00, 0.03]
	Age 60 and over	598	-0.57	-1.18	.237	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 30-39	598	-0.28	-1.88	.060	.01	[0.00, 0.02]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 40-49	598	-0.27	-1.82	.070	.01	[0.00, 0.03]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 50-59	598	-0.22	-1.30	.193	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anxiety of Meaninglessness × Age 60 and over	598	-0.70	-0.99	.324	.01	[0.00, 0.02]

It was observed that the anxiety of meaninglessness predicted the arousal variable, and when it was examined whether the age variable had a moderating effect or not, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, age between 30 and 39 years old had no moderating effect (b = -0.28, 95 % CI [-.00, .02], t = -1.88, p = .060), and age between 40 and 49 years old had no moderating effect (b = -0.27, 95 % CI [-.00, .03], t = -1.82, p = .070), 50-59 years of age had no moderating effect (b = -0.22, 95 % CI [-.00, .04], t = -1.30, p = .193) and 60+ years of age had no moderating effect (b = -0.70, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.99, p = .324).

**Table 4:** The Modulatory Role of Age between Death Anxiety and Involuntary Affects

Dependent Variable	Predictor	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS-Involuntary Impact	<b>VK Death Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.38</b>	<b>3.17</b>	<b>.002**</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 30-39	598	-0.32	-1.89	.059	.01	[0.00, 0.02]
	Age 40-49	598	-0.36	-2.20	.028*	.01	[0.00, 0.03]
	Age 50-59	598	-0.39	-2.10	.036*	.02	[0.00, 0.03]
	Age 60 and over	598	-0.63	-1.40	.162	.01	[0.00, 0.02]
	VK Death Anxiety × Age 30-39	598	-0.13	-0.93	.353	.01	[0.00, 0.03]
	<b>VK Death Anxiety × Age 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.27</b>	<b>-2.00</b>	<b>.046*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	VK Death Anxiety × Age 50-59	598	-0.01	-0.07	.942	.01	[0.00, 0.02]
	VK Death Anxiety × Age 60 and over	598	-0.83	-1.21	.225	.01	[0.00, 0.03]

In the case where death anxiety predicts involuntary affect and whether the age variable has a moderating effect or not, it was observed that age between 40-49 years had a moderating effect (b = -0.27, 95 % CI [-.00, .03], t = -2.00, p = .046), while age between 30-39 years had no moderating effect (b = -0.13, 95 % CI [-.00, .03], t = -0.93, p = .353), no moderating effect of the age range between 50 and 59 (b = -0.01, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.07, p = .942) and no moderating effect of the age range above 60 (b = -0.83, 95 % CI [-.00, .03], t = -1.21, p = .225).

**Table 5:** The Moderating Role of Age between Death Anxiety and Avoidance

Dependent Variable	Predictor	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Avoidance	<b>VK Death Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.41</b>	<b>3.49</b>	<b>.001***</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Age 30-39	598	-0.10	-0.64	.525	.00	[0.00, 0.01]
	Age 40-49	598	-0.04	-0.23	.819	.01	[0.00, 0.02]
	Age 50-59	598	-0.16	-0.89	.371	.02	[0.00, 0.04]
	Age 60 and over	598	-0.53	-1.21	.228	.00	[0.00, 0.01]
	VK Death Anxiety × Age 30-39	598	-0.14	-1.05	.295	.01	[0.00, 0.02]
	VK Death Anxiety × Age 40-49	598	-0.07	-0.52	.604	.02	[0.00, 0.04]
	VK Death Anxiety × Age 50-59	598	0.01	0.04	.965	.00	[0.00, 0.01]
	<b>VK Death Anxiety × Age 60 and over</b>	<b>598</b>	<b>-1.42</b>	<b>-2.13</b>	<b>.034*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>

In the case where death anxiety predicts avoidance and whether the age variable has a moderating effect or not, it was observed that 60 years and older had a moderating effect (b = -1.42, 95 % CI [-.00, .02], t = -2.13, p = .034), 30-39 years had no moderating effect (b = -0.14, 95 % CI [-.00, .02], t = -1.05, p = .295), 40 to 59 years of age had no moderating effect (b = -0.07, 95 % CI [-.00, .04], t = -0.52, p = .604) and 50 to 59 years of age had no moderating effect (b = 0.01, 95 % CI [-.00, .01], t = 0.04, p = .965).

**Table 6:** The Regulatory Role of Age between Death Anxiety and Arousal

Dependent Variable	Predictor	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Arousal	<b>VK Death Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.88</b>	<b>.004**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 30-39	598	-0.26	-1.60	.111	.01	[0.00, 0.02]
	Age 40-49	598	-0.16	-1.03	.305	.01	[0.00, 0.02]
	Age 50-59	598	-0.31	-1.71	.089	.01	[0.00, 0.03]
	Age 60 and over	598	-0.61	-1.39	.164	.01	[0.00, 0.02]
	VK Death Anxiety × Age 30-39	598	-0.02	-0.17	.864	.01	[0.00, 0.02]
	VK Death Anxiety × Age 40-49	598	-0.01	-0.11	.915	.01	[0.00, 0.03]
	VK Death Anxiety × Age 50-59	598	0.14	0.88	.379	.01	[0.00, 0.02]
	<b>VK Death Anxiety × Age 60 and over</b>	<b>598</b>	<b>-1.43</b>	<b>-2.15</b>	<b>.032*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>

In the case where death anxiety predicts arousal and whether the age variable has a moderating effect or not, it was observed that 60 years and older had a moderating effect (b = -1.43, 95 % CI [-.00, .02], t = -2.15, p = .032), while the age range of 30-39 years had no moderating effect (b = -0.26, 95 % CI [-.00, .02], t = -1.60, p = .111), 40 to 59 years of age had no moderating effect (b = -0.01, 95 % CI [-.00, .03], t = -0.11, p = .915) and 50 to 59 years of age had no moderating effect (b = 0.14, 95 % CI [-.00, .02], t = 0.88, p = .379).



**Table 7:** The Moderating Role of Age between Isolation Anxiety and Involuntary Affect

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS-Involuntary Impact	<b>VK Isolation Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.49</b>	<b>3.42</b>	<b>.001***</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Age 30-39	598	-0.27	-1.68	.094	.01	[0.00, 0.02]
	<b>Age 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.34</b>	<b>-2.15</b>	<b>.032*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Age 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.35</b>	<b>-1.99</b>	<b>.048*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Age 60 and over	598	-0.30	-0.72	.471	.01	[0.00, 0.02]
	VK Isolation Anxiety × Age 30-39	598	-0.10	-0.62	.538	.01	[0.00, 0.02]
	VK Isolation Anxiety × Age 40-49	598	-0.23	-1.50	.134	.02	[0.00, 0.04]
	VK Isolation Anxiety × Age 50-59	598	-0.04	-0.24	.811	.01	[0.00, 0.02]
	VK Isolation Anxiety × Age 60 and over	598	-0.00	-0.01	.994	.01	[0.00, 0.02]

When it was examined whether isolation anxiety predicted involuntary affect and whether the age variable had a moderating effect, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, there was no moderating effect between the ages of 30 and 39 ( $b = -0.10$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0.62$ ,  $p = .538$ ), and there was no moderating effect between the ages of 40 and 49 ( $b = -0.23$ , 95 % CI [-.00, .04],  $t = -1.50$ ,  $p = .134$ ), no moderating effect was observed between the ages of 50 and 59 ( $b = -0.04$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0.24$ ,  $p = .811$ ) and no moderating effect was observed above the age of 60 ( $b = -0.00$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0.01$ ,  $p = .994$ ).

**Table 8:** The Regulatory Role of Age between Isolation Anxiety and Avoidance

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Avoidance	<b>VK Isolation Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.74</b>	<b>6.01</b>	<b>&lt;</b>	<b>.04</b>	<b>[0.01, 0.06]</b>
	Age 30-39	598	0.02	0.14	.888	.00	[0.00, 0.00]
	Age 40-49	598	0.05	0.33	.743	.00	[0.00, 0.01]
	Age 50-59	598	-0.03	-0.19	.851	.04	[0.01, 0.06]
	Age 60 and over	598	0.08	0.21	.830	.00	[0.00, 0.00]
	VK Isolation Anxiety × Age 30-39	598	-0.20	-1.45	.146	.00	[0.00, 0.01]
	VK Isolation Anxiety × Age 40-49	598	-0.11	-0.86	.390	.04	[0.01, 0.06]
	VK Isolation Anxiety × Age 50-59	598	-0.12	-0.77	.439	.00	[0.00, 0.00]
	VK Isolation Anxiety × Age 60 and over	598	-0.17	-0.37	.712	.00	[0.00, 0.01]

When isolation anxiety predicts avoidance and whether the age variable has a moderating effect was examined, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, the age range between 30 and 39 years old had no moderating effect ( $b = -0.20$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = -1.45$ ,  $p = .146$ ), the age range between 40 and 49 years old had no moderating effect ( $b = -0.11$ , 95 % CI [-.00, .06],  $t = -0.86$ ,  $p = .390$ ), 50 to 59 years of age had no moderating effect ( $b = -0.12$ , 95 % CI [-.00, .00],  $t = -0.77$ ,  $p = .439$ ) and over 60 years of age had no moderating effect ( $b = -0.17$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = -0.37$ ,  $p = .712$ ).

**Table 9:** The Regulatory Role of Age between Isolation Anxiety and Arousal

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Arousal	<b>VK Isolation Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.62</b>	<b>4.77</b>	<b>&lt;</b>	<b>.03</b>	<b>[0.01, 0.05]</b>
	Age 30-39	598	-0.15	-1.01	.314	.00	[0.00, 0.01]
	Age 40-49	598	-0.09	-0.65	.518	.00	[0.00, 0.01]
	Age 50-59	598	-0.20	-1.26	.207	.03	[0.01, 0.05]
	Age 60 and over	598	-0.03	-0.08	.938	.00	[0.00, 0.01]
	VK Isolation Anxiety × Age 30-39	598	-0.12	-0.86	.389	.00	[0.00, 0.01]
	VK Isolation Anxiety × Age 40-49	598	-0.08	-0.55	.579	.03	[0.01, 0.05]
	VK Isolation Anxiety × Age 50-59	598	-0.02	-0.14	.889	.00	[0.00, 0.01]
	VK Isolation Anxiety × Age 60 and over	598	-0.18	-0.36	.719	.00	[0.00, 0.01]

When it was examined whether isolation anxiety predicted arousal and whether the age variable had a moderating effect, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, the age range between 30 and 39 years old had no moderating effect ( $b = -0.12$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = -0.86$ ,  $p = .389$ ), the age range between 40 and 49 years old had no moderating effect ( $b = -0.08$ , 95 % CI [-.00, .05],  $t = -0.55$ ,  $p = .579$ ), no moderating effect of the age range between 50 and 59 ( $b = -0.02$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = -0.14$ ,  $p = .889$ ) and no moderating effect of the age range above 60 ( $b = -0.18$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = -0.36$ ,  $p = .719$ ).

**Table 10:** The Moderating Role of Age between Freedom Anxiety and Involuntary Affect

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS-Involuntary Impact	<b>VK Freedom Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.30</b>	<b>2.06</b>	<b>.039*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Age 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.40</b>	<b>-2.46</b>	<b>.014*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	<b>Age 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.44</b>	<b>-2.78</b>	<b>.006**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Age 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.52</b>	<b>-2.96</b>	<b>.003**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Age60 and over	598	-0.32	-0.62	.536	.01	[0.00, 0.03]
	VK Freedom Anxiety × Age 30-39	598	-0.10	-0.66	.509	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 40-49	598	0.01	0.05	.962	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 50-59	598	0.10	0.60	.548	.01	[0.00, 0.03]
	VK Freedom Anxiety × Age 60 and over	598	0.15	0.25	.804	.01	[0.00, 0.02]

In the case where freedom anxiety predicts involuntary affect and the moderating effect of age variable was examined, it was observed that there was no moderating effect of age variable. In other words, the age range between 30 and 39 years old had no moderating effect ( $b = -0.10$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0.66$ ,  $p = .509$ ), the age range between 40 and 49 years old had no moderating effect ( $b = 0.01$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = 0.05$ ,  $p = .962$ ), no moderating effect of the age range between 50 and 59 ( $b = 0.10$ , 95 % CI [-.00, .03],  $t = 0.60$ ,  $p = .548$ ) and no moderating effect of the age range above 60 ( $b = 0.15$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = 0.25$ ,  $p = .804$ ).

**Table 11:** The Moderating Role of Age between Freedom Anxiety and Avoidance

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Avoidance	<b>VK Freedom Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.38</b>	<b>2.80</b>	<b>.005**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Age 30-39	598	-0.18	-1.18	.239	.01	[0.00, 0.02]
	Age 40-49	598	-0.11	-0.73	.467	.01	[0.00, 0.03]
	Age 50-59	598	-0.29	-1.76	.079	.01	[0.00, 0.02]
	Age 60 and over	598	0.00	0.01	.994	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age30-39	598	-0.10	-0.67	.501	.01	[0.00, 0.03]
	VK Freedom Anxiety × Age 40-49	598	0.13	0.86	.388	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 50-59	598	0.14	0.83	.406	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 60 and over	598	0.13	0.23	.819	.01	[0.00, 0.03]

It was observed that freedom anxiety predicted avoidance, and when the moderating effect of age variable was examined, it was observed that there was no moderating effect of age variable. In other words, the age range between 30 and 39 years old had no moderating effect (b = -0.10, 95 % CI [-.00, .03], t = -0.67, p = .501), the age range between 40 and 49 years old had no moderating effect (b = 0.13, 95 % CI [-.00, .02], t = 0.86, p = .388), 50-59 years of age had no moderating effect (b = 0.14, 95 % CI [-.00, .02], t = 0.83, p = .406) and over 60 years of age had no moderating effect (b = 0.13, 95 % CI [-.00, .03], t = 0.23, p = .819).

**Table 12:** The Regulatory Role of Age between Freedom Anxiety and Arousal

Dependent Variable	Predictor	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
ITS Arousal	<b>VK Freedom Anxiety</b>	<b>598</b>	<b>0.28</b>	<b>2.03</b>	<b>.043*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Age 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.32</b>	<b>-2.08</b>	<b>.038*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Age 40-49	598	-0.23	-1.50	.134	.01	[0.00, 0.02]
	<b>Age 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.44</b>	<b>-2.59</b>	<b>.010**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Age 60 and over	598	-0.19	-0.39	.700	.01	[0.00, 0.03]
	VK Freedom Anxiety × Age 30-39	598	-0.03	-0.17	.862	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 40-49	598	0.15	0.97	.332	.01	[0.00, 0.02]
	VK Freedom Anxiety × Age 50-59	598	0.21	1.27	.206	.01	[0.00, 0.03]
	VK Freedom Anxiety × Age60 and over	598	-0.04	-0.06	.950	.01	[0.00, 0.02]

In the case where freedom anxiety predicts arousal and whether the age variable has a moderating effect or not, it was observed that the age variable did not have any moderating effect. In other words, the age range between 30 and 39 years old had no moderating effect (b = -0.03, 95 % CI [-.00, .02], t = -0.17, p = .862), and the age range between 40 and 49 years old had no moderating effect (b = 0.15, 95 % CI [-.00, .02], t = 0.97, p = .332), 50-59 years of age had no moderating effect (b = 0.21, 95 % CI [-.00, .03], t = 1.27, p = .206) and 60+ years of age had no moderating effect (b = -0.04, 95 % CI [-.00, .02], t = 0.06, p = .950).

## **CONCLUSION and DISCUSSION**

In this study, the relationships between existential anxiety and secondary traumatic stress and the regulatory effect of age on these relationships were examined. According to the data we obtained; it was concluded that there was a significant positive relationship between all sub-dimensions of existential anxiety and all sub-dimensions of secondary traumatic stress.

It is suggested that high levels of anxiety can prevent a person from realizing his/her potential and cause some mental disorders (Tomaszek & Muchacka-Cymerman, 2020) and many studies have concluded that existential anxiety is associated with trauma and general psychological symptoms (Weems et al., 2004). In these studies, it was found that there was a significant positive relationship between existential anxiety and traumatic experience and posttraumatic stress symptoms (Khodabux et al., 2013; Tomaszek & Muchacka-Cymerman, 2020), in addition, there was a significant positive relationship between posttraumatic stress symptoms and existential anxiety, and existential anxiety mediated the relationship between PTSD and posttraumatic growth (Muchacka-Cymerman, 2020). It has also been suggested that the belief that life is based on coincidences, that is, the belief in the meaninglessness of life, increases secondary traumatic stress symptoms (Tansel et al., 2015). According to existential positive psychology, facing existential challenges facilitates personal development, potential growth, and coping with traumatic experiences by enabling individuals to overcome themselves (Wong, 2020; Van Tongeren & Showalter Van Tongeren, 2021). According to the data we obtained from the study, as existential anxiety increases, the level of secondary traumatic stress increases, and as existential anxiety decreases, the level of secondary traumatic stress decreases. In this respect, it is thought that being able to face existential anxieties and making sense of one's life will be protective and empowering against secondary trauma.

Existential anxiety affects individuals' interactions, evaluations and relationships with themselves, others and the world (Tomaszek & Muchacka Cymerman, 2020). Trauma that threatens basic human needs and goals can also cause existential injury by affecting these evaluations of individuals (Weems et al., 2016). On the other hand, Frankl (2014) mentions the existence of existential concerns hidden under physical and psychological illnesses. In the face of traumatic experiences, the individual in search of meaning reviews his/her values, habits, the meaning of being human, and his/her responsibilities for what he/she has experienced and reacts according to these evaluations (Hallaç & Öz, 2011). In other words, individuals' evaluations about the meaning of life can determine their reactions to traumatic experiences. In this study, in parallel with these evaluations, it was concluded that existential anxiety may cause secondary traumatic stress.

In this study, in which the regulatory effect of age was investigated, it was concluded that age 40-49 years had a regulatory effect between anxiety of meaninglessness and involuntary affect, age 40-49 years had a regulatory effect between death anxiety and involuntary affect, age 60 and over had a regulatory effect between death anxiety and avoidance, and age 60 and over had a regulatory effect between death anxiety and arousal. According to these results, it was observed that age had a moderating effect in older adulthood years; age had a negative moderating effect on the development of secondary traumatic stress with death anxiety and a negative

moderating effect on the development of involuntary affect with meaningfulness anxiety. In other words, as age increases, the likelihood of secondary traumatic stress symptoms due to death anxiety and involuntary affect symptoms due to meaningfulness anxiety decreases.

In parallel with this study, there are studies that concluded that there is a negative relationship between age and death anxiety (Thorson & Powell, 1988) and a negative relationship between age and meaningfulness anxiety (Kurt, 2019). In addition, there are also studies that there is no significant relationship between age and existential anxiety (Avcı, 2012; Kourou, 2019), a significant negative relationship (Kurt, 2024; Bak, 2022) and a significant positive relationship (Erdoğan & Özkan, 2007). It is suggested that the difference in the life history of individuals and adaptation to the aging process may be effective in the inconsistency of the results (Karakuş et al., 2012). Similarly, although there are studies in which there is a negative relationship between age and secondary trauma (Beşen & İşbir, 2023), there are also studies in which there is no significant relationship (Gündüz, 2020; Birkan, 2020). In this study, in which we investigated the regulatory role of age in the relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress, it was observed that anxiety of meaningfulness had a positive effect on involuntary affect and death anxiety had a positive effect on secondary traumatic stress; while a negative change was observed in these effects as age progressed. According to Wong et al. (2021), over time, people's understanding of suffering expands to help them transform their lives. Kurt (2019) argues that experiences increase with advancing age and this situation contributes to the formation of a sense of meaning and reduces the likelihood of meaningfulness anxiety. It is thought that individuals mature with advancing age depending on their experiences, that when faced with similar negative experiences, they can give healthier reactions depending on the gains gained from previous experiences, and that each challenging life event overcome can enable the development of characteristics such as psychological resilience and traumatic growth in the individual, enabling them to use healthy coping methods in the face of secondary trauma and prevent the occurrence of stress symptoms.

In summary, it was concluded that there is a significant positive relationship between secondary traumatic stress and existential anxiety and a significant negative relationship between secondary traumatic stress and age. Teachers' ability to face their own existential issues, to contribute to their own existence, to make sense of their lives and to exist themselves determines their reactions to secondary trauma, and these reactions may differ according to age. Our research is important in terms of showing that being able to make sense of one's life by facing existential challenges provides personal growth and serves as a protective function by enabling finding meaning in different ways even in the face of traumatic experiences that make it difficult to make sense of life.

## **SUGGESTIONS**

In this study, in which we investigated the moderating role of age in the relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress, it was concluded that age 40-49 years had a regulatory effect between anxiety of meaningfulness and involuntary affect, age 40-49 years had a regulatory effect between death anxiety and involuntary affect, age 60 and over had a regulatory effect between death anxiety and avoidance, and age 60

and over had a regulatory effect between death anxiety and arousal; significant positive relationship between existential anxiety and secondary traumatic stress symptoms.

Salston and Figley (2003) suggest that increasing awareness of secondary trauma will be effective in preventing the occurrence of stress symptoms. It is thought that increasing the level of knowledge and awareness of teachers about trauma, secondary trauma, coping with trauma and approaching students with traumatic experiences can improve their coping skills towards trauma.

According to existentialist positive psychology, confronting existential concerns enables the person to develop and reveal his/her potential, and as a result, it serves as a protective function against secondary trauma (Wong, 2020; Van Tongeren & Showalter Van Tongeren, 2021). Tanhan (2013) argues that the psychoeducation program for coping with death anxiety reduces death anxiety and this effect lasts for a long time. From this point of view, it is thought that directing teachers to individual therapies where they can address their existential anxieties and including them in psychoeducation programs will be protective in this regard.

The effect of existential anxiety on secondary traumatic stress differs depending on age; as the age increases, the level of secondary traumatic stress decreases. From this point of view, it is thought that it would be beneficial to conduct empowering studies on existential issues in young age groups and to conduct studies to strengthen personal resources in coping with trauma. In this regard, it is thought that the approach of teachers working in schools and the inclusion of activities that enable students to realize themselves within the school will also be supportive.

#### **ETHICAL TEXT**

In this article, journal writing rules, publishing principles, research and publication ethics rules, and journal ethics rules have been followed. Responsibility for any violations that may arise regarding the article belongs to the authors. To be able to conduct the study, permission was obtained from the Ethics Board of Doğuş University dated 29.07.2022 and numbered 2022/103.

**Author(s) Contribution Rate:** In this study, the contribution rate of the first author is 50% and the contribution rate of the second author is 50%.

#### **REFERENCES**

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı. Hekimler Yayın Birliği.
- Avcı, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının, psikolojik belirtiler ve ölüm kaygısı ile ilişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Bak, H. (2022). Sosyal medya kullanımının varoluşsal kaygı üzerine etkisi (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.

- Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173–1182.
- Birkan, E. (2020). Mülteciler ile çalışmanın travma sahasındaki uzmanlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi: İkincil travma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Jalali Azar, R., Ebrahimi, M. I., Haddadi, A. & Yazdi-Ravandi, S. (2023). The impact of acceptance and commitment therapy on college students' suicidal ideations, a tendency to self-harm, and existential anxiety. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 1–10.
- Blodgett C. & Lanigan J. D. (2018). The association between adverse childhood experience (ACE) and school success in elementary school children. *School Psychology Quarterly*, 33 (1) (2018), pp. 137-146
- Bride, B. E. (2007). Prevalence of Secondary traumatic stress among social workers. *Social Work*, 52(1), 63–70. <https://doi.org/10.1093/sw/52.1.63>
- Bride B.R., Margaret M., Yegidis B. ve Figley CR. (2004) Development and validation of the secondary traumatic stress scale. *Research on Social Work Practice*, 14:27-35.
- Caringi J., Stanick C., Trautman A., Crosby L., Devlin M. ve Adams S. (2015) Secondary traumatic stress in public school teachers: Contributing and mitigating factors. *Advances in School Mental Health Promotion*, 8 (4), pp. 244-256.
- Frankl, V.E. (1999). Duyulmayan anlam çığılığı. Öteki Yayınevi.
- Frankl, V.E. (2014). İnsanın anlam arayışı. Okuyan Us Yayınları.
- Guarino K. & Decandia C. (2015). Trauma-informed care: An ecological response. *Journal of Child and Youth Care Work*, 24, pp. 7-32.
- Gündüz, B. (2020). Meslek elemanlarının yaşadıkları ikincil travmatik stres. (Doctora Tezi, İstanbul Kent Üniversitesi).
- Hydon, S., Wong, M., Langley, A. K., Stein, B. D. & Kataoka, S. H. (2015). Preventing secondary traumatic stress in educators. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 24(2), 319–333.
- Karakuş, G., Öztürk, Z. & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.
- Khodabux, N., Tschiedel Belem da Silva, C., Birmes, P., Schmitt, L. & Bui, E. (2013). 915 – Existential anxiety and posttraumatic stress disorder symptoms in a sample of psychiatric outpatients. *European Psychiatry*, 28,1.
- Kourou, O. (2019). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin ait olma ile varoluşsal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Kurt, M. (2019). Yetişkinlerde varoluşsal kaygının, bağlanma stilleri ve umutsuzluk ile olan ilişkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi).
- Missel, M., Bergenholtz, H., Beck, M., Donsel, P. O., & Simonj, C. (2022). Understanding existential anxiety and the soothing nature of nostalgia in life with incurable esophageal cancer: A phenomenological hermeneutical investigation of patient narratives. *Cancer Nursing*, 45(1), E291–E298. <https://doi.org/10.1097/NCC.0000000000000916>.

- Oles, P. (2000). The psychology of the mid-life turn. Scientific Society of the Catholic University of Lublin.
- Salston, M. & Figley, C.R. (2003). Suç mağduriyetinden kurtulanlarla çalışmanın ikincil travmatik stres etkileri. *Travmatik stres dergisi*, 16, 167-174.
- Tanhan, F. (2013). Ölüm eğitiminin üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olmaya etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 184, 200.
- Tansel, B., Aygül, T. & Gündoğdu, M. (2015). Çocuk şube müdürlüğünde çalışan polis memurlarının ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2).
- Thorson, J. A. ve Powell, F. C. (1988). Elements of death anxiety and meanings of death. *Journal of Clinical Psychology*. 44.5, 691–701.
- Tomaszek, K. & Muchacka-Cymerman, A. (2020). Thinking about my existence during COVID-19, I feel anxiety and Awe-the mediating role of existential anxiety and life satisfaction on the relationship between PTSD symptoms and post-traumatic growth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 1–13. <https://doi.org/10.3390/IJERPH17197062>.
- Van Tongeren, D. R. & Showalter Van Tongeren, S. A. (2021). Finding meaning amidst COVID-19: An existential positive psychology model of suffering. *Frontiers in Psychology*, 12, 641747.
- Wong, P. T. (2020). Made for resilience and happiness: Effective coping with COVID-19 according to Viktor E. Frankl and Paul TP Wong.
- Wong, P.T.P.; Mayer, C.H. ve Arslan, G. (2021). COVID-19 and existential positive psychology (PP2.0): The new science of self-transcendence. *Front Psychol*, 12, 800308
- Yalom, I.D. (2018). Varoluşçu Psikoterapi. Pegasus Yayınevi.
- Yıkılmaz, M. (2016) Üniversite öğrencilerinde varoluşsal kaygı: Erken dönem uyum bozucu şemalar, kontrol odağı ve travma sonrası gelişimin yordayıcılığı (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Yıldırım, G., Kıdak, L. B. & Yurdabakan, İ. (2018) İkincil travmatik stres ölçeği: Bir uyarılama çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 19(1):45-51.
- Young, S. (2000). Existential counselling and psychotherapy (Chapter 6). Introduction to Counselling and Psychotherapy: The Essential Guide (Edited by: Stephen Palmer), Sage Publication, 70-83.



## ÖĞRETMENLERDE VAROLUŞSAL KAYGI İLE İKİNCİL TRAVMATİK STRES ARASINDAKİ İLİŞKİDE YAŞIN DÜZENLEYİCİ ROLÜNÜN İNCELENMESİ

### Öz

Her insan kendi varoluşu üzerine düşüncelere sahip olmakla birlikte, bazıları için bu düşünceler yoğun kaygıya neden olmaktadır. Benzer bir şekilde bireylerin ikincil travma karşısında verdiği tepkiler de farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmada hangi faktörlerin etkili olabileceğinin belirlenmesine katkı sağlayabileceği düşüncesiyle araştırmamızda varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişkiler ve bu ilişkide yaşın düzenleyici etkisi araştırılmıştır. Çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Akdeniz bölgesindeki bir ilde görev yapmakta olan 608 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", ikincil travmatik stres belirtilerini değerlendirmek amacıyla "İkincil Travmatik Stres Ölçeği", varoluşsal kaygı düzeyini değerlendirmek amacıyla "Varoluşsal Kaygı Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler R Programlama ortamında moderation paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda; varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu; anlamsızlık kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile kaçınma ve uyarılmışlık arasında 60 ve üstü yaşın düzenleyici etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin travma, ikincil travma, travmayla baş etme ve travma konusunda öğrencilere yaklaşım konularındaki bilgi düzeyinin artırılması, psikoeğitim programlarının yaygınlaştırılması; varoluşsal kaygı konusunda farkındalıklarının artırılması ve bu konuda profesyonel destek alınmasının koruyucu bir önlem olacağı düşünülmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Varoluşsal kaygı, ikincil travmatik stres, yaş

## GİRİŞ

Varoluşçuluğa göre insan kendi varoluşunu sorgulayabilmesi, hem kendi varoluşunun farkında olması hem de bu farkındalığının farkında olması yönünden diğer canlılardan ayrılır. Bu farkındalık içerisindeki insan kendi dünyasını anlamlandırabilme çabası içerisinde ve bu konudaki herhangi bir yetersizlik bireyin varoluşsal kaygı yaşamasına neden olabilmektedir (Frankl, 1999). Varoluşsal kaygı yaşam ve ölümün anlamına yönelik endişeleri içinde barındırır (Missel vd., 2022). Oles (2013)'e göre yaşamına yönelik seçeneklerin farkında olan insanın yapmış olduğu seçimlerin sonuçları belirsizdir ve bu belirsizlik insanda kaygı yaratır. Yalom (2008)'e göre ilk temel anksiyete ölümdür ve anlamsızlık, yalıtılmışlık, özgürlük kaygısının da temelini oluşturur. Jajali Azar vd. (2023)'e göre ise varoluşsal kaygı ölüm, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve özgürlük kaygıları ile yüzleşen bireyin hissettiği olumsuz duyguları ifade eder.

Varoluşsal kaygı; varoluşun sonlanması, varoluşa yönelik güvensizlik, varoluşsal yalnızlık, hayatın anlamsızlığı, bireysel seçimin sorumluluğu, belirsizlik gibi konulara yönelik endişeleri ifade etmektedir. Bu konulardaki anlam arayışı olumlu sonuçlandığı takdirde kişi her türlü stresli olaylara ve farklı durumlara daha kolay uyum sağlamakta ve bu tür durumlarla baş edebilmektedir (Frankl, 2014). Özetle bireylerin varoluşsal meselelerini anlamlandırma süreci, herhangi bir varoluşsal stres etkiyle karşı karşıya kalması durumunda vereceği tepkiyi belirlemektedir. Khodabux vd. (2013) yapmış olduğu araştırmada varoluşsal kaygı ile travmatik yaşantı ve travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmış; varoluşsal kaygının travma sonrası stres belirtilerinin değerlendirilmesi ve tedavisinde daha fazla incelenmesi gereken bir yapı olduğunu öne sürmüştür. Öte yandan varoluşçu psikolojiye göre insan kendi dünyasını kendi yaratarak diğerlerinden farklı dünyalara sahiptir. Bu nedenle de her bireyi aynı biçimde değerlendirilmenin doğru olmayacağı ve kendini oluşturan parçaların bütününden daha fazla olan insanın nicel araştırma yöntemlerine göre değerlendirilmesinin zor olacağı düşüncesiyle bu alanda yapılan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Yalom (2018) bu alanda çalışma yapmanın zor olmasına rağmen, dikkatli şekilde yapılmış çalışmaların, bu konuların hangi faktörlerle ilişkili olabileceği konusunda fikir edinmemizi sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Evrensel temellere sahip olan varoluşsal kaygının ilişkili olduğu faktörlerin belirlenmesi açısından araştırmamızın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İnsanlar doğrudan kendilerine yönelik bir travmatik yaşantıya sahip olmasalar bile, bir başkasının travmatik yaşantısı hakkında bilgi sahibi olarak da travmatize olabilirler (Bride, 2007). İkincil travmatik stres, temelde Travma sonrası stres bozukluğuna benzer semptomlarla tanımlanır ve travma öyküsünü dinleyen öğretmen veya başka bir meslek personeli tarafından deneyimlenir (Hydon vd., 2015). Çocukların çocuk istismarı ve ihmali de içeren bir travma geçmişine sahip olması; ileriki yıllarda psikososyal, akademik, mesleki ve sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Blodgett ve Lanigan, 2018). Öğrencilerin bu tür travmatik yaşantıları ve buna bağlı olarak gelişebilecek semptomlar göz önüne alındığında; hem öğrencilere duyarlı bir şekilde yanıt verebilecek hem de travmanın olumsuz etkilerine karşı kendini korumasını sağlayabilecek becerilere sahip öğretmenlerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır (Guarino ve Decandia, 2015). Travmatik yaşantıya sahip çocuklarla çalışmanın zorluklarına rağmen, öğretmenlerin bu konudaki olası ihtiyaçlarına yeterli önem verilmediği (Hydon

vd., 2015), ikincil travmatik stres konusunda öğretmenlere yönelik yapılan çalışmaların sayıca az olduğu görülmektedir (Caringi ve diğerleri, 2015).

Yaş pek çok araştırmada değişkenler arasındaki ilişkileri belirleyici etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil travmatik stres ve varoluşsal kaygı ile yaş arasındaki ilişkilerin araştırıldığı çalışmalarda birbirleriyle tutarlı olmayan sonuçlara rastlanmaktadır (Kurt, 2024; Bak, 2022; Erdoğan ve Özkan, 2007; Beşen ve İşbir, 2023; Gündüz, 2020; Birkan, 2020). Young (2000) deneyimlediğimiz yaşantıları yorumlayıp sürekli onlara anlam vermeye çalıştığımızı ve zaman içerisinde bunların değişiklik gösterebildiğini ileri sürerek, yaşamımız üzerindeki anlamlandırmalarımızı değiştirme gücüne sahip olduğumuzu vurgular. Geleceğin değişebilme ihtimali her zaman bulunmakta ve bunun üzerinde tercih hakkımız her zaman bulunmaktadır. İnsanın varoluşsal zorluklarla yüzleşmesi, kişinin kendini ve hayatının anlamını bulmasını sağlayarak gelişmesini, dirençli olmasını sağlar. İlerleyen yaşla birlikte varoluşsal kaygı yaratan durumlar hakkındaki değerlendirmelerimizi değiştirme ve kendi seçimlerimize göre kendi hayatımızı yaratma gücüne sahip olduğumuza dair farkındalığın artmasına, zorluklarla yüzleşip kişisel büyümenin gerçekleşmesine ve psikolojik dayanıklılığın sağlanmasına bağlı olarak travmaya verilen tepkilerin de değişebileceği düşünülmektedir.

Bu nedenlerle araştırmamızda varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres belirtileri arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerde yaşın düzenleyici rolünü belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

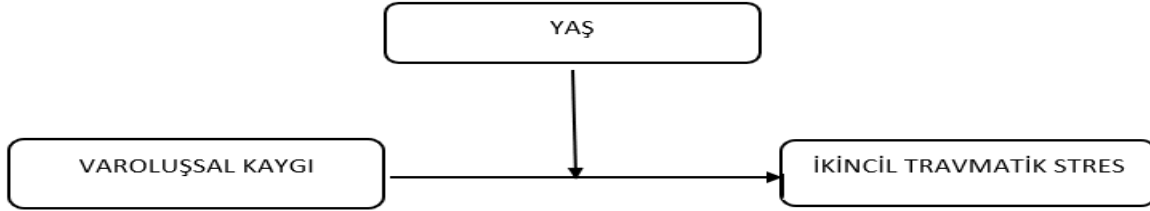
1. Anlamsızlık kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
2. Anlamsızlık kaygısı ile kaçınma arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
3. Anlamsızlık kaygısı ile uyarılmışlık arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
4. Ölüm kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
5. Ölüm kaygısı ile kaçınma arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
6. Ölüm kaygısı ile uyarılmışlık arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
7. Yalıtılmışlık kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
8. Yalıtılmışlık kaygısı ile kaçınma arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
9. Yalıtılmışlık kaygısı ile uyarılmışlık arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
10. Özgürlük kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
11. Özgürlük kaygısı ile kaçınma arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?
12. Özgürlük kaygısı ile uyarılmışlık arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolü bulunmakta mıdır?

## **YÖNTEM**

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analiz yöntemleri ele alınmıştır.

### Araştırmanın Modeli

Bu araştırma modelinde varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişki ve bu ilişkide yaş'ın düzenleyici rolü analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma modeline şekil 1'de yer verilmiştir.



Şekil 1. Araştırma Modeli

### Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Akdeniz Bölgesinde bulunan bir ile bağlı dört merkez ilçede görev yapmakta olan 608 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubunun %7.2'si 20-29, %35.5'i 30-39, %40.8'i 40-49, %15.3'ü 50-59, %1.2'si 60 ve üstü yaş aralığında olan öğretmenlerden oluşmaktadır.

### Veri Toplama Araçları

Çalışmaya yönelik verileri toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", "Varoluşsal Kaygı Ölçeği", "İkincil Travmatik Stres Ölçeği" kullanılmıştır.

Varoluşsal Kaygı Ölçeği, Yıkılmaz (2016) tarafından geliştirilen; anlamsızlık, ölüm, yalıtılmışlık ve özgürlük kaygısı alt boyutlarından oluşan; 25 maddelik 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin iç tutarlığına yönelik genel Cronbach alfa değeri  $\alpha=0.85$ ; anlamsızlık kaygısı alt ölçeği  $\alpha=0.87$ , ölüm kaygısı alt ölçeği  $\alpha=0.79$ , yalıtılmışlık kaygısı alt ölçeği  $\alpha=0.70$  ve özgürlük kaygısı alt ölçeği  $\alpha=0.71$  olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise anlamsızlık kaygısı alt ölçeği için  $\alpha=0.905$ ; ölüm alt ölçeği için  $\alpha=0.814$ ; yalıtılmışlık alt ölçeği için  $\alpha=0.791$  ve özgürlük alt ölçeği için  $\alpha=0.813$  sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca orijinal çalışmada ölçeğin geçerliğine yönelik yapılan test-tekrar test korelasyon değerlerinin .64 ile .76 arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada yapılan madde-test korelasyonlarına yönelik 0.358 ile 0.755 arasında sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu ve kabul edilebilir ayırt ediciliğe sahip maddelerden oluştuğu söylenebilir.

İkincil Travmatik Stres Ölçeği, Bride vd. (2004) tarafından geliştirilen, Yıldırım vd (2018) tarafından dilimize uyarlanan; istemsiz etkilenmeler, kaçınma, uyarılmışlık alt boyutlarından oluşan; 17 maddelik 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçekten en az 17, en fazla 85 puan alınabilmekte ve alınan puan arttıkça ikincil travmadan etkilenme düzeyinin de arttığı anlamına gelmektedir. Yıldırım vd (2018)'in yapmış olduğu uyarılma çalışmasında ölçeğin iç tutarlığına yönelik Cronbach alfa değeri duygusal ihlal alt ölçeği için  $\alpha=0.84$ , kaçınma alt ölçeği için  $\alpha=0.78$ , uyarılma alt ölçeği için  $\alpha=0.82$  ve olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise istemsiz etkilenmeler alt ölçeği için

$\alpha=0.819$ ; kaçınma alt ölçeği için  $\alpha=0.855$  ve uyarılmışlık alt ölçeği için  $\alpha=0.869$  sonuçları elde edilmiştir. Ayrıca orijinal çalışmada madde-test korelasyon değerleri 0.28 - 0.69 arasında bulunurken; bu çalışmada 0.503 – 0.780 arasında sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu ve yeterli ayırt ediciliğe sahip maddelerden oluştuğu söylenebilir.

### Araştırmanın Etiği

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir. Araştırmanın yapılabilmesi için Doğu Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 29.07.2022 tarih ve 2022/103 karar no ile izin alınmıştır.

### Verilerin Analizi

Elde edilen veriler R Programlama ortamında moderation paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma modelinde yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin incelenmesi amacıyla Baron ve Kenny (1986) tarafından geliştirilen hiyerarşik regresyon modeli kullanılmıştır. Bu modele göre; varoluşsal kaygı ile yaş değişkeninin birlikte ikincil travmatik stres belirtileri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan etkileşim değerinin anlamlı olması durumunda, düzenleyici etkinin varlığı kabul edilmektedir. Analizde hem varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişkiler hem de bu ilişkiler üzerinde yaşın düzenleyici etkisinin olup olmadığı aynı anda test edilebilmektedir.

### BULGULAR

Bu bölümde, öğretmenlerde gözlenen varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres belirtileri arasındaki ilişkilerin yaşa bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği test edilmiş ve analiz sonuçları sırasıyla sunulmuştur.

### Varoluşsal Kaygı ile İkincil Travmatik Stres Arasındaki İlişkiler ve Yaşın Düzenleyici Rolü

**Tablo 1:** Anlamsızlık Kaygısı ile İstemsiz Etkilenmeler Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS İstemsiz Etki	VK Anlamsızlık Kaygısı	598	0.16	1.25	.213	.00	[0.00, 0.01]
	<b>Yaş 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.47</b>	<b>-2.86</b>	<b>.004*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	<b>Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.52</b>	<b>-3.19</b>	<b>.002*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.62</b>	<b>-3.40</b>	<b>.001*</b>	<b>.00</b>	<b>[0.00, 0.01]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.79	-1.66	.098	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.14	-0.97	.333	.01	[0.00, 0.02]
	<b>VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.29</b>	<b>-1.97</b>	<b>.050*</b>	<b>.00</b>	<b>[0.00, 0.01]</b>
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.11	-0.64	.522	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.54	-0.76	.445	.01	[0.00, 0.02]

Anlamsızlık kaygısının, istemsiz etkilenmeleri yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olduğu gözlemlenirken (b = -0,29, 95 % CI [-.00, .01], t =-1,97, p = ,050), 30-39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,14, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,97,

p = ,333), 50-59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,11, 95 % CI [-.00, .04], t =-0,64, p = ,522) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,54, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,76, p = ,445) gözlenmiştir.

**Tablo 2:** Anlamsızlık Kaygısı ile Kaçınma Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	b	t	p	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Kaçınma	<b>VK Anlamsızlık Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.49</b>	<b>.013*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.29	-1.75	.081	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 40-49	598	-0.26	-1.58	.115	.00	[0.00, 0.01]
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.41</b>	<b>-2.26</b>	<b>.024*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.37	-0.78	.434	.01	[0.00, 0.02]
	VK AnlamsızlıkKaygısı × Yaş 30-39	598	-0.22	-1.48	.139	.00	[0.00, 0.01]
	VK AnlamsızlıkKaygısı × Yaş 40-49	598	-0.19	-1.30	.195	.01	[0.00, 0.03]
	VK AnlamsızlıkKaygısı × Yaş 50-59	598	-0.12	-0.72	.473	.01	[0.00, 0.02]
	VK AnlamsızlıkKaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.23	-0.33	.743	.00	[0.00, 0.01]

Anlamsızlık kaygısının, kaçınmayı yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 aralığındaki yaşın düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,22, 95 % CI [-.00, .01], t=1,48, p = ,139), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,19, 95 % CI [-.00, .03], t=-1,30, p = ,195), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,12, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,72, p = ,473) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,23, 95 % CI [-.00, .01], t=0,33, p = ,743) gözlenmiştir.

**Tablo 3:** Anlamsızlık Kaygısı ile Uyarılmışlık Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Uyarılmışlık	<b>VK Anlamsızlık Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.50</b>	<b>.013*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	<b>Yaş 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.41</b>	<b>-2.50</b>	<b>.013*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	<b>Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.35</b>	<b>-2.13</b>	<b>.034*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.55</b>	<b>-3.03</b>	<b>.003**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.57	-1.18	.237	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.28	-1.88	.060	.01	[0.00, 0.02]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.27	-1.82	.070	.01	[0.00, 0.03]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.22	-1.30	.193	.02	[0.00, 0.04]
	VK Anlamsızlık Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.70	-0.99	.324	.01	[0.00, 0.02]

Anlamsızlık kaygısının, uyarılmışlık değişkenini yordadığı, yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 aralığındaki yaşın düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,28, 95 % CI [-.00, .02], t =-1,88, p = ,060), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,27, 95 % CI [-.00, .03], t =-1,82, p = ,070), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,22, 95 % CI [-.00, .04], t =-1,30, p = ,193) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,70, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,99, p = ,324) gözlenmiştir.

**Tablo 4:** Ölüm Kaygısı ile İstemsiz Etkilenmeler Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS İstemsiz Etki	<b>VK Ölüm Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.38</b>	<b>3.17</b>	<b>.002**</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.32	-1.89	.059	.01	[0.00, 0.02]
	<b>Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.36</b>	<b>-2.20</b>	<b>.028*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.39</b>	<b>-2.10</b>	<b>.036*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.63	-1.40	.162	.01	[0.00, 0.02]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.13	-0.93	.353	.01	[0.00, 0.03]
	<b>VK Ölüm Kaygısı × Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.27</b>	<b>-2.00</b>	<b>.046*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.01	-0.07	.942	.01	[0.00, 0.02]
VK Ölüm Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.83	-1.21	.225	.01	[0.00, 0.03]	

Ölüm kaygısının, istemsiz etkilenmeleri yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise 40-49 aralığındaki yaşın düzenleyici etkisinin olduğu gözlemlenirken (b = -0,27, 95 % CI [-0,00, .03], t = -2,00, p = ,046), 30-39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,13, 95 % CI [-0,00, .03], t = -0,93, p = ,353), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,01, 95 % CI [-0,00, .02], t = -0,07, p = ,942) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,83, 95 % CI [-0,00, .03], t = -1,21, p = ,225) gözlenmiştir.

**Tablo 5:** Ölüm Kaygısı ile Kaçınma Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Kaçınma	<b>VK Ölüm Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.41</b>	<b>3.49</b>	<b>.001***</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.10	-0.64	.525	.00	[0.00, 0.01]
	Yaş 40-49	598	-0.04	-0.23	.819	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 50-59	598	-0.16	-0.89	.371	.02	[0.00, 0.04]
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.53	-1.21	.228	.00	[0.00, 0.01]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.14	-1.05	.295	.01	[0.00, 0.02]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.07	-0.52	.604	.02	[0.00, 0.04]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 50-59	598	0.01	0.04	.965	.00	[0.00, 0.01]
<b>VK Ölüm Kaygısı × Yaş 60 ve üstü</b>	<b>598</b>	<b>-1.42</b>	<b>-2.13</b>	<b>.034*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>	

Ölüm kaygısının, kaçınmayı yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise 60 yaş ve üstünün düzenleyici etkisinin olduğu gözlemlenirken (b = -1,42, 95 % CI [-0,00, .02], t = -2,13, p = ,034), 30-39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,14, 95 % CI [-0,00, .02], t = -1,05, p = ,295), 40 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,07, 95 % CI [-0,00, .04], t = -0,52, p = ,604) ve 50 – 59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,01, 95 % CI [-0,00, .01], t = 0,04, p = ,965) gözlenmiştir.

**Tablo 6:** Ölüm Kaygısı ile Uyarılmışlık Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Uyarılmışlık	<b>VK Ölüm Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.33</b>	<b>2.88</b>	<b>.004**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.26	-1.60	.111	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 40-49	598	-0.16	-1.03	.305	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 50-59	598	-0.31	-1.71	.089	.01	[0.00, 0.03]
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.61	-1.39	.164	.01	[0.00, 0.02]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.02	-0.17	.864	.01	[0.00, 0.02]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.01	-0.11	.915	.01	[0.00, 0.03]
	VK Ölüm Kaygısı × Yaş 50-59	598	0.14	0.88	.379	.01	[0.00, 0.02]
<b>VK Ölüm Kaygısı × Yaş 60 ve üstü</b>	<b>598</b>	<b>-1.43</b>	<b>-2.15</b>	<b>.032*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>	

Ölüm kaygısının, uyarılmışlığı yordadığı ve yaş değişkenin düzenleyici etkisinin olup olmasının irdelendiği durumda ise 60 yaş ve üstünün düzenleyici etkisinin olduğu gözlemlenirken ( $b = -1,43$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -2,15$ ,  $p = ,032$ ), 30-39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,02$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0,17$ ,  $p = ,864$ ), 40 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,01$ , 95 % CI [-.00, .03],  $t = -0,11$ ,  $p = ,915$ ) ve 50 – 59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = 0,14$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = 0,88$ ,  $p = ,379$ ) gözlenmiştir.

**Tablo 7:** Yalıtılmışlık Kaygısı ile İstemsiz Etkilenmeler Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS İstemsiz Etki	<b>VK Yalıtılmışlık Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.49</b>	<b>3.42</b>	<b>.001***</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.27	-1.68	.094	.01	[0.00, 0.02]
	<b>Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.34</b>	<b>-2.15</b>	<b>.032*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.35</b>	<b>-1.99</b>	<b>.048*</b>	<b>.02</b>	<b>[0.00, 0.04]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.30	-0.72	.471	.01	[0.00, 0.02]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.10	-0.62	.538	.01	[0.00, 0.02]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.23	-1.50	.134	.02	[0.00, 0.04]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.04	-0.24	.811	.01	[0.00, 0.02]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.00	-0.01	.994	.01	[0.00, 0.02]

Yalıtılmışlık kaygısının, istemsiz etkilenmeleri yordadığı ve yaş değişkenin düzenleyici etkisinin olup olmasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,10$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0,62$ ,  $p = ,538$ ), 40- 49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,23$ , 95 % CI [-.00, .04],  $t = -1,50$ ,  $p = ,134$ ), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,04$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0,24$ ,  $p = ,811$ ) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,00$ , 95 % CI [-.00, .02],  $t = -0,01$ ,  $p = ,994$ ) gözlenmiştir.

**Tablo 8:** Yalıtılmışlık Kaygısı ile Kaçınma Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Kaçınma	<b>VK Yalıtılmışlık Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.74</b>	<b>6.01</b>	<b>&lt;</b>	<b>.04</b>	<b>[0.01, 0.06]</b>
	Yaş 30-39	598	0.02	0.14	.888	.00	[0.00, 0.00]
	Yaş 40-49	598	0.05	0.33	.743	.00	[0.00, 0.01]
	Yaş 50-59	598	-0.03	-0.19	.851	.04	[0.01, 0.06]
	Yaş 60 ve üstü	598	0.08	0.21	.830	.00	[0.00, 0.00]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.20	-1.45	.146	.00	[0.00, 0.01]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.11	-0.86	.390	.04	[0.01, 0.06]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.12	-0.77	.439	.00	[0.00, 0.00]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.17	-0.37	.712	.00	[0.00, 0.01]

Yalıtılmışlık kaygısının, kaçınmayı yordadığı ve yaş değişkenin düzenleyici etkisinin olup olmasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,20$ , 95 % CI [-.00, .01],  $t = 1,45$ ,  $p = ,146$ ), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı ( $b = -0,11$ , 95 % CI [-.00, .06],  $t = -0,86$ ,  $p = ,390$ ), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici



etkisinin olmadığı (b = - 0,12, 95 % CI [-.00, .00], t =-0,77, p = ,439) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,17, 95 % CI [-.00, .01], t =-0,37, p=,712) gözlenmiştir.

**Tablo 9:** Yalıtılmışlık Kaygısı ile Uyarılmışlık Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Uyarılmışlık	<b>VK Yalıtılmışlık Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.62</b>	<b>4.77</b>	<b>&lt;</b>	<b>.03</b>	<b>[0.01, 0.05]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.15	-1.01	.314	.00	[0.00, 0.01]
	Yaş 40-49	598	-0.09	-0.65	.518	.00	[0.00, 0.01]
	Yaş 50-59	598	-0.20	-1.26	.207	.03	[0.01, 0.05]
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.03	-0.08	.938	.00	[0.00, 0.01]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.12	-0.86	.389	.00	[0.00, 0.01]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 40-49	598	-0.08	-0.55	.579	.03	[0.01, 0.05]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 50-59	598	-0.02	-0.14	.889	.00	[0.00, 0.01]
	VK Yalıtılmışlık Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	-0.18	-0.36	.719	.00	[0.00, 0.01]

Yalıtılmışlık kaygısının, uyarılmışlığı yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,12, 95 % CI [-.00, .01], t =-0,86, p = ,389), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,08, 95 % CI [-.00, .05], t =-0,55, p = ,579), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,02, 95 % CI [-.00, .01], t =-0,14, p = ,889) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = - 0,18, 95 % CI [-.00, .01], t =-0,36, p = ,719) gözlenmiştir.

**Tablo 10:** Özgürlük Kaygısı ile İstemsiz Etkilenmeler Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS İstemsiz Etki	<b>VK Özgürlük Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.30</b>	<b>2.06</b>	<b>.039*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.40</b>	<b>-2.46</b>	<b>.014*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	<b>Yaş 40-49</b>	<b>598</b>	<b>-0.44</b>	<b>-2.78</b>	<b>.006**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.52</b>	<b>-2.96</b>	<b>.003**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Yaş60 ve üstü	598	-0.32	-0.62	.536	.01	[0.00, 0.03]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.10	-0.66	.509	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 40-49	598	0.01	0.05	.962	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 50-59	598	0.10	0.60	.548	.01	[0.00, 0.03]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	0.15	0.25	.804	.01	[0.00, 0.02]

Özgürlük kaygısının istemsiz etkilenmeleri yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b= -0 ,10, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,66, p = ,509), 40- 49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0 ,01, 95 % CI [-.00, .02], t =0,05, p = ,962), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,10, 95 % CI [-.00, .03], t =0,60, p = ,548) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,15, 95 % CI [-.00, .02], t =0,25, p = ,804) gözlenmiştir.

**Tablo 11:** Özgürlük Kaygısı ile Kaçınma Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	Df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Kaçınma	<b>VK Özgürlük Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.38</b>	<b>2.80</b>	<b>.005**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Yaş 30-39	598	-0.18	-1.18	.239	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 40-49	598	-0.11	-0.73	.467	.01	[0.00, 0.03]
	Yaş 50-59	598	-0.29	-1.76	.079	.01	[0.00, 0.02]
	Yaş 60 ve üstü	598	0.00	0.01	.994	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş30-39	598	-0.10	-0.67	.501	.01	[0.00, 0.03]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 40-49	598	0.13	0.86	.388	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 50-59	598	0.14	0.83	.406	.01	[0.00, 0.02]
VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 60 ve üstü	598	0.13	0.23	.819	.01	[0.00, 0.03]	

Özgürlük kaygısının, kaçınmayı yordadığı, yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda ise yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0 ,10, 95 % CI [-.00, .03], t =-0,67, p = ,501), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0 ,13, 95 % CI [-.00, .02], t=0,86, p = ,388), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,14, 95 % CI [-.00, .02], t=0,83, p = ,406) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,13, 95 % CI [-.00, .03], t=0,23, p = ,819) gözlenmiştir.

**Tablo 12:** Özgürlük Kaygısı ile Uyarılmışlık Arasında Yaşın Düzenleyici Rolü

Bağımlı Değişken	Yordayıcı-Düzenleyici Değişken	df	B	T	P	sr <sup>2</sup>	95% CI
İTS Uyarılmışlık	<b>VK Özgürlük Kaygısı</b>	<b>598</b>	<b>0.28</b>	<b>2.03</b>	<b>.043*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	<b>Yaş 30-39</b>	<b>598</b>	<b>-0.32</b>	<b>-2.08</b>	<b>.038*</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.03]</b>
	Yaş 40-49	598	-0.23	-1.50	.134	.01	[0.00, 0.02]
	<b>Yaş 50-59</b>	<b>598</b>	<b>-0.44</b>	<b>-2.59</b>	<b>.010**</b>	<b>.01</b>	<b>[0.00, 0.02]</b>
	Yaş 60 ve üstü	598	-0.19	-0.39	.700	.01	[0.00, 0.03]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 30-39	598	-0.03	-0.17	.862	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 40-49	598	0.15	0.97	.332	.01	[0.00, 0.02]
	VK Özgürlük Kaygısı × Yaş 50-59	598	0.21	1.27	.206	.01	[0.00, 0.03]
VKÖzgürlükKaygısı × Yaş60 ve üstü	598	-0.04	-0.06	.950	.01	[0.00, 0.02]	

Özgürlük kaygısının, uyarılmışlığı yordadığı ve yaş değişkeninin düzenleyici etkisinin olup olmamasının irdelendiği durumda, yaş değişkeninin herhangi bir düzenleyici etkisi olmadığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, 30- 39 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b= -0,03, 95 % CI [-.00, .02], t =-0,17, p= ,862), 40-49 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0 ,15, 95 % CI [-.00, .02], t=0,97, p=,332), 50 -59 yaş aralığının düzenleyici etkisinin olmadığı (b = 0,21, 95 % CI [-.00, .03], t=1,27, p=,206) ve 60 yaş üstünün düzenleyici etkisinin olmadığı (b = -0,04, 95 % CI [-.00, .02], t=0,06, p=,950) gözlenmiştir.

## TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişkiler ve bu ilişkiler üzerinde yaşın düzenleyici etkisi incelenmiştir. Elde ettiğimiz verilere göre; varoluşsal kaygı'nın bütün alt boyutları ile ikincil travmatik stres'in bütün alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksek düzeyli kaygının kişinin potansiyelini gerçekleştirmesini engelleyebileceği ve bazı ruhsal rahatsızlıklara neden olabileceği ileri sürülmektedir (Tomaszek ve Muchacka-Cymerman, 2020) ve pek çok araştırmada varoluşsal kaygının travma ve genel psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Weems vd, 2004). Bu araştırmalarda varoluşsal kaygı ile travmatik yaşantı ve travma sonrası stres belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu (Khodabux vd., 2013; Tomaszek ve Muchacka-Cymerman, 2020), buna ek olarak travma sonrası stres belirtileri ile varoluşsal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve varoluşsal kaygının TSSB ile travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide aracı etkisi olduğu bulgulanmıştır (Muchacka-Cymerman, 2020). Ayrıca yaşamın raslantılara dayalı olduğu inancının yani yaşamın anlamsızlığına dair inancın ikincil travmatik stres belirtilerini arttırdığı ileri sürülmüştür (Tansel vd., 2015). Varoluşçu pozitif psikolojiye göre; varoluşsal zorluklarla yüzleşmek, kişisel gelişimi, potansiyel olarak büyümeyi ve bireylerin kendilerini aşmalarını sağlayarak travmatik yaşantılarla başa çıkabilmeyi kolaylaştırmaktadır (Wong, 2020; Van Tongeren ve Showalter Van Tongeren, 2021). Araştırmadan elde ettiğimiz verilere göre varoluşsal kaygı arttıkça ikincil travmatik stres düzeyi de artmakta, varoluşsal kaygı azaldıkça ikincil travmatik stres düzeyi de azalmaktadır. Bu yönüyle de varoluşsal kaygılarıyla yüzleşebilmiş, hayatını anlamlandırabilmiş olmanın ikincil travma karşısında koruyucu ve güçlendirici olacağı düşünülmektedir.

Varoluşsal kaygı bireylerin kendisiyle, başkalarıyla, dünyayla olan etkileşimlerini, değerlendirmelerini ve ilişkilerini etkilemektedir (Tomaszek ve Muchacka Cymerman, 2020). Temel insan ihtiyaçlarını ve hedeflerini tehdit eden travma da bireylerin bu değerlendirmelerine etki ederek varoluşsal yaralanmaya neden olabilmektedir (Weems vd., 2016). Öte yandan Frankl (2014), fiziksel ve psikolojik hastalıkların altında gizlenmiş varoluşsal kaygıların varlığından bahseder. Travmatik yaşantılar karşısında anlam arayışı içerisinde olan birey; değerlerini, alışkanlıklarını, insan olmanın anlamını, yaşadıklarına yönelik sorumluluklarını gözden geçirir ve bu değerlendirmelerine göre tepkiler verir (Hallaç ve Öz, 2011). Yani kişilerin yaşamın anlamına yönelik değerlendirmeleri travmatik yaşantılara vereceği tepkileri belirleyebilmektedir. Bu araştırmada da bu değerlendirmelere paralel olarak varoluşsal kaygının ikincil travmatik strese neden olabileceği sonucu elde edilmiştir.

Yaş'ın düzenleyici etkisinin araştırıldığı bu çalışmada; anlamsızlık kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile kaçınma arasında 60 ve üstü yaşın, ölüm kaygısı ile uyarılmışlık arasında 60 ve üstü yaşın düzenleyici etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre yaş'ın ileri yetişkinlik yıllarında düzenleyici etkisi olduğu; ölüm kaygısıyla birlikte yaşın ikincil travmatik stres gelişiminde negatif yönde, anlamsızlık kaygısıyla birlikte istemsiz etkilenmelerin gelişiminde negatif yönde düzenleyici etkisi olduğu görülmüştür. Yani yaş ilerledikçe ölüm kaygısına bağlı olarak ikincil travmatik stres belirtilerinin ve anlamsızlık kaygısına bağlı olarak da istemsiz etkilenmelere yönelik belirtilerin görülme ihtimali azalmaktadır.

Bu çalışmaya paralel olarak yaş ile ölüm kaygısı arasında negatif yönde ilişki olduğu (Thorson ve Powell, 1988), yine anlamsızlık kaygısı ile yaş arasında negatif yönde ilişki olduğu (Kurt, 2019) sonucuna ulaşan araştırmalara

rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra yaş ile varoluşsal kaygı arasında herhangi bir anlam bulunmadığı (Avcı, 2012; Kourou, 2019), negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu (Kurt, 2024; Bak, 2022) ve pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu çalışmalara da rastlanmaktadır (Erdogdu ve Özkan, 2007). Sonuçların tutarsız olmasında bireylerin yaşam öyküsündeki farklılık ve yaşlanma sürecine uyum sağlamanın etkili olabileceği öne sürülmektedir (Karakuş vd., 2012). Benzer bir şekilde yaş ile ikincil travma arasında negatif bir ilişki bulunduğu çalışmalara rastlanmakla birlikte (Beşen ve İşbir, 2023), herhangi bir anlamlı ilişki bulunmadığı çalışmalara da rastlanmaktadır (Gündüz, 2020; Birkan, 2020). Varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolünü araştırdığımız bu çalışmada, anlamsızlık kaygısının istemsiz etkilenmeler üzerinde ve ölüm kaygısının ikincil travmatik stres üzerinde pozitif yönde bir etkisinin olduğu gözlenirken; yaş ilerledikçe bu etkilerde negatif yönde bir değişim gözlenmiştir. Wong vd., (2021)'e göre zaman içerisinde insanların acıya dair anlayışları hayatlarını dönüştürmelerine yardımcı olacak şekilde genişler. Kurt (2019) ilerleyen yaşla birlikte yaşanmışlıkların arttığını ve bu durumun anlam duygusunun oluşumuna katkı sağlayarak anlamsızlık kaygısının görülme olasılığını azalttığını ileri sürmektedir. Bireylerin ilerleyen yaşla birlikte deneyimlerine bağlı olarak olgunlaştıkları, benzer olumsuz yaşantılarla karşılaştığında önceki deneyimlerden elde edilen kazanımlara bağlı olarak daha sağlıklı tepkiler verebilecekleri, üstesinden gelinen her bir zorlu yaşam olayının bireydeki psikolojik sağlamlık ve travmatik büyüme gibi özelliklerin gelişimini sağlayarak ikincil travma karşısında sağlıklı başa çıkma yöntemlerini kullanmalarını sağlayabileceği ve stres belirtilerinin görülmesini engelleyebileceği düşünülmektedir.

Özetle ikincil travmatik stresin varoluşsal kaygı ile arasında pozitif, yaş ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin kendi varoluşsal meseleleri ile yüzleşebilmiş, kendi varlığına katkıda bulunabilmiş, yaşamını anlamlandırabilip kendini var edebilmiş olması, ikincil travma karşısında vereceği tepkileri belirlemektedir ve bu tepkiler yaşa göre farklılaşabilmektedir. Araştırmamız varoluşsal zorluklarla yüzleşerek, hayatını anlamlandırabilmiş olmanın kişisel büyümeyi sağladığını ve hayatı anlamlandırmayı zorlaştıran travmatik yaşantılar karşısında bile farklı yollardan anlam bulmayı sağlayarak koruyucu işlev gördüğünü göstermesi açısından önemlidir.

## **ÖNERİLER**

Varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres arasındaki ilişkide yaşın düzenleyici rolünü araştırdığımız bu çalışmada, anlamsızlık kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile istemsiz etkilenmeler arasında 40-49 yaşın, ölüm kaygısı ile kaçınma arasında 60 ve üstü yaşın, ölüm kaygısı ile uyarılmışlık arasında 60 ve üstü yaşın düzenleyici etkisi olduğu; varoluşsal kaygı ile ikincil travmatik stres belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Salston ve Figley (2003) ikincil travmaya yönelik farkındalığın artırılmasının stres semptomlarının oluşumunun önlemesinde etkili olacağını öne sürmektedir. Öğretmenlerin de travma, ikincil travma, travmayla başa çıkabilme ve travmatik yaşantısı olan öğrencilere yaklaşım konularında bilgi düzeyinin ve bu konudaki farkındalığının artırılmasının travmaya yönelik baş etme becerilerini geliştirebileceği düşünülmektedir.

Varoluşçu pozitif psikolojiye göre; varoluşsal kaygılarla yüzleşmek kişinin gelişmesini ve potansiyelini ortaya çıkarmasını sağlamakta ve bunun sonucunda da ikincil travma karşısında koruyucu işlev görmektedir (Wong, 2020; Van Tongeren ve Showalter Van Tongeren, 2021). Tanhan (2013), ölüm kaygısıyla baş etme psikoeğitim programının ölüm kaygısını azalttığı ve bu etkinin uzun sürdüğünü ileri sürmektedir. Buradan hareketle öğretmenlerin varoluşsal kaygılarını ele alabileceği bireysel terapilere yönlendirilmesinin ve psikoeğitim programlarına dahil edilmesinin bu konuda koruyucu olacağı düşünülmektedir.

Varoluşsal kaygının ikincil travmatik stres üzerindeki etkisi yaşa bağlı olarak farklılaşmakta olup; yaş arttıkça ikincil travmatik stres düzeyi düşmektedir. Buradan hareketle küçük yaş gruplarında varoluşsal meselelere yönelik güçlendirici çalışmaların yapılması, travmayla baş edebilme konusunda da kişisel kaynakların güçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda okullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin yaklaşımının, okul içerisinde öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayıcı çalışmalara yer verilmesinin de destekleyici olacağı düşünülmektedir.

#### **ETİK METNİ**

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazarlara aittir. Araştırmanın yapılabilmesi için Doğuş Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 29.07.2022 tarih ve 2022/103 karar no ile izin alınmıştır.

**Yazarların Katkı Oranı Beyanı:** Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.

#### **KAYNAKÇA**

- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı. Hekimler Yayın Birliği.
- Avcı, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının, psikolojik belirtiler ve ölüm kaygısı ile ilişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Bak, H. (2022). Sosyal medya kullanımının varoluşsal kaygı üzerine etkisi (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173–1182.
- Birkan, E. (2020). Mülteciler ile çalışmanın travma sahasındaki uzmanlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi: İkincil travma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Jalali Azar, R., Ebrahimi, M. I., Haddadi, A. & Yazdi-Ravandi, S. (2023). The impact of acceptance and commitment therapy on college students' suicidal ideations, a tendency to self-harm, and existential anxiety. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 1–10.
- Blodgett C. & Lanigan J. D. (2018). The association between adverse childhood experience (ACE) and school success in elementary school children. *School Psychology Quarterly*, 33 (1) (2018), pp. 137-146
- Bride, B. E. (2007). Prevalence of Secondary traumatic stress among social workers. *Social Work*, 52(1), 63–70. <https://doi.org/10.1093/sw/52.1.63>

- Bride B.R., Margaret M., Yegidis B. & Figley CR. (2004) Development and validation of the secondary traumatic stress scale. *Research on Social Work Practice*, 14:27-35.
- Caringi J., Stanick C., Trautman A., Crosby L., Devlin M. & Adams S. (2015) Secondary traumatic stress in public school teachers: Contributing and mitigating factors. *Advances in School Mental Health Promotion*, 8 (4), pp. 244-256.
- Frankl, V.E. (1999). Duyulmayan anlam çığlığı. Öteki Yayınevi.
- Frankl, V.E. (2014). İnsanın anlam arayışı. Okuyan Us Yayınları.
- Guarino K. & Decandia C. (2015). Trauma-informed care: An ecological response. *Journal of Child and Youth Care Work*, 24, pp. 7-32.
- Gündüz, B. (2020). Meslek elemanlarının yaşadıkları ikincil travmatik stres (Doctora Tezi). İstanbul Kent Üniversitesi.
- Hydon, S., Wong, M., Langley, A. K., Stein, B. D. & Kataoka, S. H. (2015). Preventing secondary traumatic stress in educators. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 24(2), 319–333.
- Karakuş, G., Öztürk, Z. & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1), 42-79.
- Khodabux, N., Tschiedel Belem da Silva, C., Birmes, P., Schmitt, L. & Bui, E. (2013). 915 – Existential anxiety and posttraumatic stress disorder symptoms in a sample of psychiatric outpatients. *European Psychiatry*, 28,1.
- Kourou, O. (2019). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin ait olma ile varoluşsal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Kurt, M. (2019). Yetişkinlerde varoluşsal kaygının, bağlanma stilleri ve umutsuzluk ile olan ilişkisinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Missel, M., Bergenholtz, H., Beck, M., Donsel, P. O., & Simonÿ, C. (2022). Understanding existential anxiety and the soothing nature of nostalgia in life with incurable esophageal cancer: A phenomenological hermeneutical investigation of patient narratives. *Cancer Nursing*, 45(1), E291–E298. <https://doi.org/10.1097/NCC.0000000000000916>.
- Oles, P. (2000). The psychology of the mid-life turn. Scientific Society of the Catholic University of Lublin.
- Salston, M. & Figley, C.R. (2003). Suç mağduriyetinden kurtulanlarla çalışmanın ikincil travmatik stres etkileri. *Travmatik stres dergisi*, 16, 167-174.
- Tanhan, F. (2013). Ölüm eğitiminin üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olmaya etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 184, 200.
- Tansel, B., Aygöl, T. & Gündoğdu, M. (2015). Çocuk şube müdürlüğünde çalışan polis memurlarının ikincil travmatik stres düzeylerinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2).
- Thorson, J. A. & Powell, F. C. (1988). Elements of death anxiety and meanings of death. *Journal of Clinical Psychology*. 44.5, 691–701.
- Tomaszek, K. & Muchacka-Cymerman, A. (2020). Thinking about my existence during COVID-19, I feel anxiety and Awe-the mediating role of existential anxiety and life satisfaction on the relationship between PTSD

- symptoms and post-traumatic growth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 1–13. <https://doi.org/10.3390/IJERPH17197062>.
- Van Tongeren, D. R. & Showalter Van Tongeren, S. A. (2021). Finding meaning amidst COVID-19: An existential positive psychology model of suffering. *Frontiers in Psychology*, 12, 641747.
- Wong, P. T. (2020). Made for resilience and happiness: Effective coping with COVID-19 according to Viktor E. Frankl and Paul TP Wong.
- Wong, P.T.P.; Mayer, C.H. & Arslan, G. (2021). COVID-19 and existential positive psychology (PP2.0): The new science of self-transcendence. *Front Psychol*, 12, 800308
- Yalom, I.D. (2018). Varoluşçu Psikoterapi. Pegasus Yayınevi.
- Yıkılmaz, M. (2016) Üniversite öğrencilerinde varoluşsal kaygı: Erken dönem uyum bozucu şemalar, kontrol odağı ve travma sonrası gelişimin yordayıcılığı. (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi).
- Yıldırım, G., Kıdak, L. B. & Yurdabakan, İ. (2018) İkincil travmatik stres ölçeği: Bir uyarılama çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 19(1):45-51.
- Young, S. (2000). Existential counselling and psychotherapy (Chapter 6). Introduction to Counselling and Psychotherapy: The Essential Guide (Edited by: Stephen Palmer), Sage Publication.